

Eraldine äratõmme ajakirjast „Eesti Arst“. XXII aastak., nr. 10.
Sonderdruck aus der medizinischen Zeitschrift „Eesti Arst“, XXII. Jahrgang,
1943. Nr. 10. (Estonisch, mit deutschem Referat.)

ARHIIVKOGU ✓

1 A.

27894

Tartu Riiklik
Raamatukogu
480

(Tartu Ülikooli Naistekliinikust. Juhataja: prof. H. Perli.)

Tartu Ülikooli Naistekliiniku teaduslik tegevus 1806—1942.

Arkadius Tamm.

Naistekliiniku teaduslikku tegevust võib jaotada kolme perioodi: saksa 1806—1893, vene 1894—1918 ja eesti 1919—1942. Teaduslik tegevus väljendus väitekirjade ja auhinnatööde kirjutamises ning teaduslike tööde avaldamises perioodilises ajakirjades, samuti ka teaduslikes ettekandeis arstideseltsides. Väitekirjad, mis alguses olid avaldatud, erinesid märgatavalt hilisemaist, eriti viimaseaegseist. Kõik väitekirjad, kaasa arvamata eestiaegeid, on avaldatud trükis. Eestiaegeid väitekirjad on trükitud kirjutusmasinal ja neist on ainult võorkeelne kokkuvõtt avaldatud trükis. Esimesed väitekirjad sarnanesid enam meie praeguse aja haiguslugudega ja olid kuni 1859 (incl.) trükitud ladina keeles. 1860—1893 olid väitekirjad saksakeelsed, selle järel kuni 1919 venekeelsed ja 1919 aastast eestikeelsed. Ladina- ja saksakeelseil väitekirjadel puudub tiitellehel märkus, missuguses asutises on töö valminud, samuti puudub märkus, kus kohas promovend töötab, vaid promovendi nime all on ära tähendatud ta päritolu, nii näit. Curonus, Livonus, Charkoviensis, Rigaensis, Dorpatensis. Vene- ja eestikeelseil väitekirjadel leidub märkus töövalmimisasutise kohta, samuti ka, missuguses asutises on promovend ametis. Ladinakeelseil väitekirjadel osalt puuduvad täiesti teesid, mis aga hiljemais väitekirjades tingimata figureeruvad. Väga sageli leidub ladina-, saksa- ja venekeelseis väitekirjades pühendusleht vanaemaile või mõnele paremale sõbrale. Kõigis väitekirjades on

eritänuleht teema andnud õppejõule, samuti ka teistele, kes on nõuga abiks olnud.

Väitekirja kaitsmise kord on aja jooksul muutunud. Kui praegu peale väitekirja esitamist arstiteaduskonnale ja peale retsensioonikomisjoni pooldavat otsust on lubatud asuda avalikule kaitsmisele, kusjuures peale avaliku kaitsmise lõppu teeb teaduskond kohe oma vastava otsuse doktorikraadi andmise asjus, siis möödunud sajandi algul nõuti doktorikraadi taotlejalt enne avalikku promotsiooni veel mõnd kirurgilise operatsiooni sooritamist laibal, mille järel alles lubati tööd avalikult kaitsta¹⁾. Selle nõude tagajärjel juhtus vahel olukordi, mis paistavad hiljemini väga naeruväärseina. Nii näit. kirjutab K. E. v. B a e r, kes 1816 sügisel tahtis oma väitekirja kaitsta, et tema oli suurtes raskustes operatsiooni jaoks laiba leidmisega, sest ülikooli kliinikud olid suvel kinni ja sügisel oli veel vähe haigeid ning polnud ühtegi surijat. Laiba saamiseks pöördus ta Tartu sõjaväehaigla juhataja poole, kes arvas, et temal on niisugune patsient, kes 2 päeva pärast tingimata sureb. Vastavalt sellele määras dekaan promotsiooni päeva, lootes, et promovendil õnnestub enne operatsioon sooritada, kuid dekaani ja promovendi pettumuseks ei surnud patsient 2 päeva pärast, mille tõttu tuli promotsioon edasi lükata, et vastavast korrast kinni pidada. Õnneks, nagu märgib K. E. v. B a e r, suri patsient mõni päev hiljemini ja sellega pääses dekaan ja promovend piinlikust seisundist.

Teaduslik tegevus Neistekliiniku kahe esimese juhataja (prof. Christian Friedrich von D e u t s c h'i ja prof. Piers Uso Friedrich W a l t e r'i) ajal piirdus peamiselt väitekirjade kirjutamisega; nii leiame, et 1806—1859 on avaldatud Naistekliinikust 19 väitekirja ja 10 teaduslikku tööd perioodilisis ajakirjades. Nii rohke väitekirjade kirjutamine oli tingitud sellest, et nõudmised väitekirjade suhtes olid võrdlemisi väikesed ja igauks, kes vähegi rohkem töötas kliiniku juures, luges ülikooli juurest lahkudes oma kohuseks kaitsta väitekirja.

1) Dr. Karl Ernst von B a e r: Eine Selbstbiographie. Verlag von E. Bruhns, Leipzig u. Riga. 1912.

Prof. Holst'i ajal hakkab juba enam ilmuma töid perioodilisis ajakirjades, sama on märgata ka prof. Runge ja prof. Küstner'i ajal. Üldse on saksa ajajärgul 1806—1893 Naistekliinikust avaldatud 147 teaduslikku tööd, keskmiselt ligi 2 tööd aastas. Eriti produktiivne on olnud teaduslik tegevus prof. Küstner'i ajal. Vene ajajärgul, 1894—1918, on võrdlemisi vähe väitekirju kirjutatud, mis on tingitud suurenenud nõudmisist väitekirjade suhtes. Töid on vene ajajärgul üldse avaldatud 76, mis moodustab keskmiselt 3 tööd aastas. Eesti ajal, 1918—1942, on märgata teadusliku tegevuse elavnemist. Ehk küll väitekirju on kirjutatud kõigest 5, seevastu aga avaldatud rohkesti töid perioodilisis teaduslikes ajakirjades, nii et kogusummas on avaldatud 130 tööd, — keskmiselt umb. 5 tööd aastas.

Nagu ma juba ülal märkisin, olid algul väitekirjad meie haigusloo sarnased või kujutasid enesest mõne küsimuse kohta kirjanduslikku ülevaadet. Hilisemal aastail muutusid väitekirjad sisukamaks ja hakkas esinema eksperimentaalseid töid ja eesti ajal olid väitekirjad juba puht eksperimentaalse iseloomuga. Väärivad tähelepanu statistilised väitekirjad, mille teemaks on ülevaade Naistekliiniku tegevusest teatava aja jooksul; need on suure ajaloolise väärtusega ja võimaldavad meil pilku heita Naistekliiniku tegevusse 100 a. tagasi. Seesuguseid töid, mis annavad kliiniku tegevuse kohta ülevaadet, on avaldatud kuni 1893, kaasa arvamata 8 vahepealset aastat, mis langevad prof. Holst'i aja lõppjärgule ja prof. Runge ajale. Peale 1893 puuduvad täielikult tööd kliiniku tegevusest, mistõttu on raskusi ülevaate saamiseks, sest vastav veneaegne arhiiv on ära viidud ülikooli varade evakueerimisel Venemaale. Võiks veel mainida, et väitekirjad olid endisel ajal enam praktilise iseloomuga ja nende koostamiseks on püütud võimalikult enam kasutada kliinilist materjali. Sageli oli väitekirja puhtkasuistiline ja puudutas mõnd haruldast juhtu Naistekliinikus.

Esimese Naistekliiniku juhataja prof. C. F. v. Deutsch'i ajal (1806—1833) on võrdlemisi vähe teaduslikku tööd tehtud. Tema ise pole Tartus 28 aasta jooksul ühtegi tööd avaldanud,

vaid on pühendanud end täiesti kliinilisele ja õppetegevusele. Tema õpilaste poolt on tema kaasabil kirjutatud järgmised tööd:

1. D e u t s c h, K. (poeg): De versione foetus in pedes. Väitekirj. 1826. Autor kirjeldab pöördemeetodit; annab kirjandusliku ülevaate pöördelist ning lõpuks juhiseid pöörete teostamiseks mitmesuguseis asendeis.
2. T h o m a s, G.: De vario situ parturientibus cum foetus caput regulae haud convenienter est positum praecipiendo. Väitekirj. 1828. Väitekirjas kirjeldatakse mitmesuguseid lapse seisusid. Teesides väidetakse, et nabaväädi ligatuur, ehk küll enamail juhtudel ülearune, tuleks siiski peale panna.
3. D e u t s c h, K.: Beitrag zur Lehre von der Wendung. Heidelberger Jahrb. f. Med. u. Chirurg. III-2, (1828).
4. R o s e n b e r g, G.: De eclampsia parturientium. Väitekirj. 1828. Kirjeldatakse eklampsiajuhtu, mis esines Naistekliinikus 4. XI 1828. Sellest selgub, et eklampsiahaigeid raviti tol ajal kaanidega, mis asetati meeukohtadele ning püüti sünnitus rutemini operatiivsel teel lõpule viia. Tehti ka sooje jalavanne ja pandi peale sinepimähiseid.
5. T h o m a s, A.: De spina bifida. Väitekirj. 1829. Väitekirj sisaldab *spina bifida* kohta kirjeldust ja kirjanduslikku ülevaadet, *spina bifida* etioloogiat, prognoosi, ravi ja lõpuks prof. v. D e u t s c h'i kollektsioonis leiduva kahe *spina bifida* luukonna kirjeldust.

Üldse on prof. v. D e u t s c h'i ajal kaitstud Tartu Ülikooli juures 28 väitekirja, mis puudutavad sünnitusabi ja vastsündinute küsimusi. Neli neist on tehtud tema kaasabil, kuna ülejäänute kohta puuduvad märkused, mis laseksid eeldada prof. v. D e u t s c h'i abi. Tundub, et sel ajal võtsid doktorandid sageli ise teema, mille nad läbi töötasid ilma õppejõu abita. Väitekirjade kirjutamine nõudis üldiselt lühikest aega.

Prof. Piers Uso Friedrich W a l t e r'i ajal (1834—1859), kes oli hea õpetaja, tehti võrdlemisi intensiivselt teaduslikku tööd. Üldse on tema ajal kirjutatud 46 väitekirja, mis puudutavad sünnitusabi, naistehaiguste ja vastsündinute küsimusi. Tema kaasabil on kirjutatud 15 väitekirja. Võrreldes väitekirju prof. v. D e u t s c h'i aegseiga on need muutunud sisukamaiks. Teemad on valitud peamiselt kliinikumaterjali hulgest ja on enamasti praktilise iseloomuga. Nii esineb huvitav teema „De

vagitu uterino“. Selles väitekirjas on toodud ligi 40 samalaadset juhtu kirjandusest. Üks säärane juht esines 1855 Naistekliinikus, nimelt laps, kes asus emakas peaga ees, kusjuures loote vesi oli läinud, hakkas kisama; niisugune lapse karjumine kordus 5—6 korda ja seda kuulsid pealt prof. Walter, tema abiline, arstiteaduse üliõpilased ja ämmaemand. (Viimaseaja meditsiinilises kirjanduses niisuguseid juhte pole kirjeldatud.) Väärrib tähelepanu väitekiri „De partu post matris mortem“, milles kirjeldatakse 48 juhtu kirjandusest, kus lapsed on sündinud peale ema surma; üks juht ulatub kuni 300 a. tagasi. Autor analüüsib kogutud juhud ja püüab leida vastavat seletust. A. Zapolsky väitekiri „Conspectus statisticus omnium in nosocomio obstetricio universitatis literarum caesarea Dorpatensis“ annab ülevaate Naistekliiniku tegevusest 1806—1852. Sellest näeme, et emade suremus oli tol ajal 1 : 37 sünnitaja kohta ja laste — 1 : 6 lapse kohta. P. Ljubovski väitekirjast „Observationes medicoobstetriciae“ (1838) leiame, et juba tol ajal opereeriti Naistekliinikus tupe-põie fistuleid, kusjuures osa niite eemaldati 2 päeva ja osa 3 päeva pärast peale operatsiooni. Samuti selgub sellest väitekirjast, et 1836 esines Naistekliinikus esimene günekoloogiline juht *polypus cervicis* ja tehti polüpotoomia varre sidumise teel. P. Hunniuse ja F. Weyert'i väitekirjad puudutavad kitsast vaagnat ja neis kirjeldatakse üht kitsa vaagna tüüpi ning antakse selle kohta kirjanduslik ülevaade. G. Behse väitekirjas kirjeldatakse üht emakavälise raseduse preparaati, mis oli Kroonlinnast Tartu saadetud ja antakse selle kohta kirjanduslik ülevaade. M. Harten'i väitekiri kirjeldab *inversio uteri* juhtu, mis esines kord Riias. G. Knobloch'i väitekirjas kirjeldatakse emakakaela muutusi raseduse erikuude vältel.

Peale väitekirjade on prof. Walter'i ajal avaldatud veel 9 teaduslikku tööd, neist 4 tema enese sulest ja 5 tema õpilase J. Holst'i poolt. Neist töödest tuleks mainida: „Über fibrose Körper der Gebärmutter“, mille prof. Walter on pühendanud prof. v. Deutseh'ile tema 50-aastase arstijuubeli puhul ja mille Ülikool koos auaadressiga temale Saksamaale edasi saatis.

Prof. Walter'i ajal ilmunud tööde loend:

1. Walter, Piers: Von der Wendung auf die Füße bei vorgefallenem Arm. Riga und Dorpat 1834.
2. — Beobachtungen aus dem Gebiete der Geburtskunde. Neue Zeitschrift f. Geburtskunde XVI.
3. — Über fibröse Körper der Gebärmutter. Dorpat 1842.
4. — Über die Anwendung der Zange bei zuletzt kommendem Kopfe. Monatschrift f. Geburtskunde u. Frauenkrankheiten III, lk. 81—135, (1854).
5. Holst, Joh.: Disquiratur textura microscopica hirudinis medicinalis et comparetur cum illa animalium vertebratorum. Auhinna-töö, mis kroonitud kuldrahaga Tartus 1845.
6. — De tractanda placenta praevia. Dorpat 1848. Habilitatsioonitöö.
7. — Der vorliegende Mutterkuchen. Monatschrift f. Geburtskunde II u. III, (1853).
8. — Beobachtungen aus der Geburtshilflichen Praxis. Monatschrift f. Geburtskunde I, Heft 1, (1854).
9. — Aus der Praxis. Scanzoni Beiträge 1858.
10. Koch, E.: Monstri humani rarioris descriptionem. Väitekiri 1836.
11. Ljubovski, P.: Observationes medico-obstetriciae. Väitekiri. 1838.
12. Koch, V.: Nonnulla ad explorationem obstetriciam pertinentia. Väitekiri. 1846.
13. Holst, J.: De structura musculorum in genere et annulorum in specie observationes microscopicae. Väitekiri. 1846.
14. Schneë, H.: Quedam de placenta in utero retenta. Väitekiri. 1847.
15. Hunnius, P.: Pelvis oblique ovata. Väitekiri. 1851.
16. Behse, G.: De graviditate tubaria in specie et de graviditate extrauterina in genere. Väitekiri. 1852.
17. Harten, M.: De uteri inversione. Väitekiri. 1853.
18. Zapolsky, A.: Conspectus statisticus omnium partuum in nosocomio obstetricio universitatis literarum caesarea Dorpatensis decem lustris observatorum. Väitekiri. 1853.
19. Hess, F.: De hymeni clauso. Väitekiri. 1854.
20. Mühlen, F. zur: Disquisitiones quaedam de funiculi umbilicalis cum corpore conjuncti ob eosque sejuncti mutationibus et externa umbilici formationes. Väitekiri. 1854.
21. Zoepffel, R.: De partu post matris mortem. Väitekiri. 1855.
22. Richter, J.: De vagitu uterino. Väitekiri. 1855.
23. Knobloch, G.: De mutationibus in portione vaginalis uteri graviditatis tempore obviis. Väitekiri. 1856.
24. Weyert, F.: Descriptio duarum pelvinum oblique coarctatarum. Väitekiri. 1858.

Prof. Johannes Holst'i ajal (1859—1883) muutus kliiniku teaduslik tegevus veel intensiivsemaks. Prof. Holst ise on avaldanud oma direktoraadi ajal 11 teaduslikku tööd ja tema kaasabil on kirjutatud 11 väitekirja. Tema ajal on kaitstud üldse 20 väitekirja, mis puudutavad sünnitusabi, naistehaiguste ja vastsündinute küsimusi. Peale tema on õpilaste poolt avaldatud veel 2 teaduslikku tööd perioodilises teaduslikes ajakirjades ja kirjutatud 2 auhinnatööd. Vähene õpilaste tööde hulk on tingitud sellest, et assistentide teenistusaeg oli üldiselt lühike, kõigest 1—2 aastat, kaasa arvamata L. Kessler, kes oli ametis pikemat aega ja kes selle tõttu võis ka enam avaldada.

Väitekirjad prof. Holst'i ajal on kirjutatud enamasti kliinilise materjali põhjal ja seda materjali on püütud võimalikult ära kasutada; ainult 2 väitekirja on puhteksperimentaalse iseloomuga, nimelt J. Faure ja L. Kessler'i oma. Väitekirjadest väärrib erilist tähelepanu Franz Ludwig Neugebauer'i „Zur Entwicklungsgeschichte des spondylolisthetischen Beckens und seiner Diagnose“, mis toob palju selgust selle haruldase vaagna kohta; väitekirjas kirjeldatakse kirjanduse järgi samataolisi juhte, analüüsitakse neid ja selgitatakse säärase vaagna etioloogiat. Väitekiri sisaldab 294 trükitud lehekülge ja on illustreeritud ülesvõtteiga. Samuti väärrib tähelepanu veel teine väitekiri, mis on A. Schrenck'i kirjutatud ja mis puudutab uurimist raseduse, sünnituse ja lapsevoodi üle eestlasil ühes vaagna mõõtmisiga Naistekliiniku 25 aasta andmeil. Väitekiri annab meile ilusa ülevaate Naistekliiniku sünnitusosakonna tegevusest ajavahemikus 1855—1880. Sellest selgub, et emade suremus ulatus sel ajal 4,24%-ni ja laste suremus 13,78%-ni. Kui vaadelda A. Zapolsky ja A. Schrenck'i väitekirju, mis mõlemad puudutavad sünnitusosakonna tegevust, selgub, et 1806—1880 on Naistekliinikus 3000 sünnitaja kohta ainult kaks surnud verejooksu tagajärjel, vaatamata sellele, et tol ajal puudusid niisugused mõjuvad vahendid, nagu sekakorniin, pituglandool või hüpofüsiin. Neid tulemusi võib lugeda väga headeks võrreldes praegusaja tulemusiga, nii Göttingenis on viimase 15 a. jooksul surnud sünni-

tajaid verejooksu tagajärjel 1 : 1000 kohta. A. Schrenck'i väitekirjast selgub, et võrdlemisi suur emade suremus on olnud Naistekliinikus 1864 (5,77%) ja 1870 (5,4%).

V. Leufner'i väitekirja „Mitteilungen aus der Dorpater gynäkologischen Klinik vom II Semester 1859 bis zum Schlusse des Jahres 1861“ annab ilusa ülevaate günekoloogia-osakonna tegevusest selles ajavahemikus.

Prof. Holst tegeles palju günekoloogiaga ja töötles vastava meetodi günekoloogiliste haigete läbikatsumiseks. Oma töös „Die Klinik für Frauenkrankheiten an der Universität Dorpat“ kirjeldab ta günekoloogia-osakonna avamise puhul Naistekliiniku sisemiste ruumide jaotust ja annab üksikasjaliselt juhendeid, kuidas toimetada günekoloogiliste haigete järelekatsumist. Tema ajal ilmunud auhinnatöödest väärib tähelepanu Brainin'i ja Dührig'u auhinnatöö, mis puudutab vaagnakalde mõõtmist mitmesuguseil rahvusil.

Prof. Holsti juhatajaks olemise ajal ilmunud tööde loend:

1. Holst, Joh.: Empfängniss, Schwangerschaft, Geburt und Wochenbett bei Uterusblutungen. Monatschrift f. Geburtskunde XXI, (1863).
2. — Über Operation des gerissenen Dammes in späterer Zeit des Wochenbettes. Monatschrift für Geburtskunde XXI, (1863).
3. — Die Klinik für Frauenkrankheiten an der Universität Dorpat. Beitrag zur Heilkunde. Bd. V. Riga 1864.
4. — Über Diagnose des rudimentären Uterus und über die Untersuchung durch den Mastdarm. 1864.
5. — Die Hebelpessarien. Scanzoni Beiträge V, (1869)
6. — Drei kleinere Mitteilungen. Scanzoni Beiträge 1869, nr. 11.
7. — Empfängniss während der Behandlung mit einem Tubaruterin-pessarium. Archiv f. Gynäk. VI, lk. 510, (1874).
8. — Geschichte eines Myoma uteri. Archiv f. Gynäk., VI, lk. 512, (1874).
9. — Conceptionstermin und Schwangerschaftsdauer. Dorpat 1881.
10. — Vier Beobachtungen von Wochenbettscharlach nebst Bemerkungen. St. Petersb. med. Wochenschrift 1881, nr. 51, lk. 447.
11. — Neuralgie des Trigeminus geheilt durch Amputation der Vaginal-portion. St. Petersb. med. Wochenschrift 1882, nr. 1, lk. 4.
12. Kessler, P.: Über acute in der Gravidität entstandene hochgradige Hyperplasie des labium ut. anter. Dorpat. med. Zeitschrift VI, lk. 105, (1877).

49 Holst, Joh. Beiträge zur Geburtskunde u.

13. — Zur Entwicklung des Auges d. Wirbelthiere. Leipzig 1877.
14. — Über die Entwicklung des Augenapfels und seiner einzelnen Theile beim Hühnchen oder bei Embryonen niederer Wirbelthiere. Auhinnatöö. 1869.
15. Brainin, S. ja Dihrik, A.: Vergleichende Messung der Neigung des weiblichen Beckens bei verschiedenen Nationalitäten. Auhinnatöö. 1878.
16. Ivanov, N.: Beiträge zu der Frage über Glycosurie der Schwangeren, Wöchnerinnen und Säugenden. Väitekiri. 1861.
17. Leufner, W.: Mittheilungen aus der Dorpater gynäkologischen Klinik vom II. Semester 1859 bis zum Schlusse des Jahres 1861. Väitekiri. 1862.
18. Previt, O.: Ein Beitrag zur Casuistik der Atresie des Uterus bicornis. Väitekiri. 1864.
19. Kessler, P.: Untersuchungen über die Entwicklung des Auges, angestellt am Hühnchen und Triton. Väitekiri. 1871.
20. Hach, F. Über Lage und Form der Gebärmutter. Väitekiri. 1877.
21. Faure, J.: Pharmacologische Studien über schwefelsaures Methylstrychnin. Väitekiri. 1880.
22. Schrenck, A.: Studien über Schwangerschaft, Geburt und Wochenbett bei der Esthin nebst Untersuchungen über das Becken derselben. Väitekiri. 1880.
23. Faber, P.: Klinisches über den Uterus unicornis und infantilis. Väitekiri. 1881.
24. Neugebauer, F.: Zur Entwicklungsgeschichte des spondylolisthetischen Beckens und seiner Diagnose. Väitekiri. 1881.
25. Pychlau, E.: Zur Casuistik der Scarlatina in puerperio. Väitekiri. 1881.
26. Meyer, J.: Klinische Untersuchungen über das Verhalten der Ovarien während der Menstruation. Väitekiri. 1883.

Prof. Max Runge lühikese (5-aastase) teenistuse ajal (1883—1888) on kirjutatud 5 väitekirja tema kaasabil ja on avaldatud 14 teaduslikku tööd perioodilisis ajakirjades, peamiselt prof. Runge enese poolt (12 tööd). Väitekirjadest on 4 eksperimentaalse ja 1 kasuistilise iseloomuga.

Prof. Runge poolt avaldatud töödes pööratakse tähelepanu puerperaalsepsise ravile ja soovitatakse seda ravida alkoholiga ja soojade vannidega. Peale selle selgub tema töödest, et tema ajal udustati õhk Naistekliiniku lõikustoas enne operatsiooni mõne desinfitseeriva lahusega. Ka näib, et tema ajal

hakati Naistekliinikus esimest korda tegema laparotoomiat, kuna enne seda saadeti tarviduse korral haige edasi kirurgidele. Prof. Runge on Tartus viibimise ajal avaldanud raamatu „Die Krankheiten der ersten Lebensstage“.

Prof. Runge ajal avaldatud teaduslike tööde loend:

1. Runge, Max: Meitteilung über die intrauterine Übertragbarkeit des Erysipels. Zbl. f. Gyn. 1884, nr. 48, lk. 761.
2. — Die Geburtshilfe u. Gynäkol. ein Zweig der allgemeinen Medizin. Deutsche med. Wochenschrift 1884.
3. — Ein Fall von Tuboovariäl cyste. Archiv f. Gyn. XXVI, lk. 72, (1885).
4. — Bericht über einige bemerkenswerte Laparotomien. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1885, nr. 51, lk. 426.
5. — Die Stichhaltigkeit der Lungenprobe. Vierteljahrsschr. f. gerichtl. Med. XLII, nr. 1, lk. 41, (1885).
6. — Kritisches u. Experimentelles zur Lehre von der Gefährlichkeit des Fiebers in der Schwangerschaft und im Wochenbett. Arch. f. Gyn. XXV, lk. 1, (1885).
7. — Ueber die Behandlung der puerperalen Sepsis. Leipzig 1886. Vollmann'sche Sammlung Nr. 287.
8. — Ueber die allgemeine Behandlung septischer Wöchnerinnen. Verhandl. d. deutsch. Gesellschaft f. Gynäk. (Winckel u. Frommel). Leipzig 1886. Lk. 175.
9. — Die allgemeine Behandlung der puerperalen Sepsis. Archiv f. Gynäk. XXX, lk. 25, (1887), XXXIII, lk. 39, (1888).
10. — Die Krankheiten der ersten Lebensstage. I. Aufl. F. Enke, Stuttgart 1885.
11. — Casuistik aus der Dorpater Frauenklinik. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1887, lk. 155 ja 163.
12. — Fall von glandulären Ovarialcysten mit gelatinösem Inhalt und peritonealem Metastasen. Zbl. f. Gynäk. 1887, nr. 15.
13. Kessler, Leonhard: Ueber d. Behandlung d. Geburt bei Atresie d. Vagina. Berlin, klin. Wochenschrift 1887.
14. Sommer, Alfred: Ein neuer Beitrag zur Frage von der Stichhaltigkeit der Lungenschwimmprobe. Vierteljahrsschrift f. gerichtl. Medicin. XLIII, (1885).
15. Halberstamm, M.: Beitrag zur Lehre vom Icterus neonatorum. Väitekirj. 1885.
16. Helmsky, L.: Ueber den Nachweis des Cocains in Thierkörper. Väitekirj. 1886.

17. Krüger, F.: Ueber das Verhalten des foetalen Bluts im Momente der Geburt. Väitekiri. 1886.
18. Hirschberg, W.: Drei Fälle von acuter gelben Leberathrophie. Väitekiri. 1886.
19. Scherenziss, D.: Untersuchungen über das foetale Blut im Momente der Geburt. Väitekiri. 1888.

Prof. Otto Küstner'i ajal (1888—1893) on Naistekliiniku teaduslik tegevus väga intensiivne olnud. Prof. Küstner on kõik need tööd, mis tema Tartus viibimise ajal tema ja ta õpilaste poolt on kirjutatud, avaldanud koguteosena nime all „Berichte und Arbeiten aus der Universitäts-Frauenklinik zu Dorpat“. Raamat sisaldab 912 trükitud lehekülge. Selle lühikese teenistusaja jooksul on prof. Küstner'i juhatuse all valminud 16 väitekirja, avaldatud 56 teaduslikku tööd ja 1 auhinnatöö, nii siis üldse kokku 73 tööd.

Avaldatud väitekirjad puudutavad osalt kliinilist materjali ja on osalt eksperimentaalse iseloomuga. 2 väitekirja, Buchholtz'i ja Redlich'i omad, annavad ülevaate Naistekliiniku sünnitusosakonna ja sünnituspolikliiniku tegevusest ajavahemikus 1888—1893. Sellest selgub, et prof. Küstner'i ajal oli emade suremus 889 sünnitaja kohta 1,57%, neist suri 3 verejooksu tagajärjel (kahel oli *placenta praevia*) ja sepsise tagajärjel 5. Üldine laste suremus oli 10,5%; neist langes $\frac{1}{3}$ matsereerunute ja $\frac{1}{3}$ surnultsündinute arvele. Prof. Küstner'i ajal tehti juba keisrilõikust 2 korda, kusjuures mõlemad patsiendid surid, üks eklampsia ja teine peritoniidi tagajärjel.

Holovko väitekiri annab ülevaate tolleaegse sünnitusosakonna struktuurist, korrast ja sünnitajate ja käte pesemisest. Selgub, et iga sünnitajat vaadati vaginaalselt järele 14 korda ja seda tegid assistent, subassistent, ämmaemand, kolm üliõpilast ja ämmaemanda õpilased. Holovko väitekirjast nähtub, et prof. Küstner'i ajal pesti sünnitajail enne sünnitust tupp sublumaadilahuse, seebi ja hambaharjaga.

Bruttan oma väitekirjas väidab, et eestlaste lastel esineb õige sageli nabaväät ümber kaela, mis on tingitud liiga pikast (61 cm) nabaväädist.

Gerich'i väitekiri näitab, et eestlasil on vaagna kalle 40,8⁰ (Schrenck'i järgi oli see 42,0⁰), soomlasil 46,1⁰: selleks oli autor mõõtnud 100 eesti ja 40 soome naise vaagnat.

Mickwitz'i väitekirjast näeme, kuidas toimusid tol ajal operatsioonihaigete ettevalmistamine ja järelravi. Operatsioonihaigeid hakati ette valmistama juba mõni päev enne lõikust; tehti klistiiri ja anti kõhulahtistit sisse, selle järel hakati sisse andma *bismut. subnitr.*; õhtul enne operatsiooni sai haige sooja vanni ja kõhu peale ööseks sublimate- või karbolkompressi; hommikul raseeriti ja pesti kõht puhtaks; peale lõikust ei antud vara lahtistit; niidid (tarvitati silkvormi) võeti välja 10—12 päeva pärast peale operatsiooni ja opereeritud haiged lahkusid kliinikust 20—25 päeva pärast. V. Mickwitz kirjeldab oma väitekirjas pöördunud tsüstide esinemist ja operatiivset ravi.

Engelhardt oma väitekirjas kirjeldab prolapsoperatsioonide tulemusi.

Prof. Küstner'i ajal tehti juba rohkesti eksperimentaal-seid töid, tarvitades selleks loomi ja teostades patoloogilis-histoloogilisi uurimisi. Tööd muutusid sisukamaks ja põhjalikumaks. Prof. Küstner on ise väga palju kirjutanud. Ta on avaldanud Tartus viibimise ajal 29 teaduslikku tööd, mis on trükitud mitmesuguseis saksa teaduslikes ajakirjades. Ka tema assistendid on rohketi kirjutanud. Nii avaldas Tomson 7 tööd, Hologvko 4, Keilman 8, dotsent Kessler tema ajal 4 tööd jne.

Oma töös „Das Gesetzmässige in der Torsionsspirale torquierter Ovarialtumorstiele“ seletab prof. Küstner, et parempoolsed tsüstid pöörduvad oma varre ümber tavaliselt vasemalt paremale ja vasempoolsed paremalt vasemale. Seda tuntakse meditsiinilises maailmas Küstner'i seaduse nime all. Oma töös „Der Ficksche Fall von Abdominalschwangerschaft — Eierstockschwangerschaft“ kirjeldab prof. Küstner munasarja-raseduse juhtu; see preparaat säilis pikemat aega Naistekliiniku muuseumis. Teine säärane preparaas oli kirjeldatud prof. Walter'i poolt ja säilis Patologia-instituudis.

Oma töös „Methode konservierender Behandlung der invertierten inversio uteri puerperalis“ kirjeldab prof. Küstner operatsioonimeetodit *inversio uteri* puhul, mida tema esmakordselt Tartus teostas. Töös „Über einfache Methode auf exakte Weise die Beckenneigung zu messen“ annab ta meetodi vaagna kalde mõõtmiseks.

Schrenck'i tööst „Über ektopische Gravidität“ selgub, et vanasti püüti ravida *grav. ectopica*'t morfiumi süstimisiga lootekotti, et esile kutsuda loote surma. Naistekliinikus püsis prof. Küstner'i ajal vaade, et *grav. ectopica* juhte on vaja opereerida.

Prof. Küstner oli suureks autoriteediks oma õpilasile ja teda tsiteerivad õpilased sageli oma töödes. Tema võttis siin tarvitusele uusi operatiivseid ja ravimeetodeid, mille autoriks ta sageli ise oli.

Prof. Küstner'i ajal avaldatud teaduslike tööde loend:

1. Küstner, Otto: Übersicht über die wichtigsten Operationen in der stationären Abteilung der Frauenklinik vom 1. April 1888 bis 1. Oktober 1893. Berichte u. Arbeiten aus der Universit.-Frauenklinik zu Dorpat, Bergmann, Wiesbaden 1894.
2. — Das letzte Decennium der Geburtshilfe. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1888, nr. 20, lk. 175, ja nr. 21, lk. 184.
3. — Die vom Fötus abhängenden Schwangerschafts- und Geburtsstörungen. VIII Abschnitt in P. Müller's Handbuch der Geburtshilfe. Bd. II.
4. — Die Verletzungen des Kindes bei der Geburt. Sealsamas. Bd. III.
5. — Über peritoneale Enucleation von Uterusmyomen. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1889, nr. 13, lk. 106.
6. — Der Fick'sche Fall von Abdominalschwangerschaft, — Eierstockschwangerschaft. Verh. der Ges. f. Gyn. II Kongress 1889.
7. — Zur Indikation und Methode der Laparotomie wegen Retroflexio uteri. Verhandl. der Ges. f. Gyn. II Kongress 1889.
8. — Zur Frage der Behandlung bedeutender intraabdominaler Blutungen. Deutsche med. Wochenschrift 1889, nr. 17, lk. 333.
9. — Über eine noch nicht bekannte Entstehungsursache amputirender amniotischer Fäden und Stränge. Zeitschrift f. Gyn. XX, lk. 445, (1890).
10. — Über Extrauterinschwangerschaft. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1890, nr. 43, lk. 383, ja nr. 44, lk. 391.

11. — Die Behandlung der Postpartum-Blutungen. Deutsche med. Wochenschrift 1890, nr. 1, lk. 5.
12. — Eine einfache Methode auf exakte Weise die Beckenneigung zu messen. Zbl. f. Gyn. 1890, nr. 21, lk. 377.
13. — Die Einfache gerade Röhre als Katheter für weibliche Harnblase. Zbl. f. Gyn. 1890, nr. 23, lk. 416.
14. — Die Behandlung komplizierter Retroflexionen und Prolapse durch ventrale Operationen. Vollkmann's klin. Vorträge N. F. Nr. 9.
15. — Bedingen Brandschorfe in der Bauchhöhle Adhäsionen? Zbl. f. Gyn. 1890, nr. 24, lk. 425.
16. — Über die durch Tumoren erzeugte Achsendrehung des Uterus. Zbl. f. Gyn. 1890, nr. 44, lk. 785.
17. — Beitrag zur Therapie der Narbenstenosen der Vagina. Zeitschrift f. Geb. u. Gyn. XVIII, lk. 145, (1890).
18. — Das Gesetzmässige in der Torsionsspirale torquirter Ovarialtumorstiele. Zbl. f. Gyn. 1891, nr. 11, lk. 209.
19. — Ueber sekundäre Abdominalschwangerschaft. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1891, nr. 49, lk. 442.
20. — Über colpocleisis rectalis. Sealsamas 1891, nr. 49, lk. 443.
21. — Über einige Indikationen zur Laparotomie. Deutsche med. Wochenschrift 1892, nr. 1, lk. 8.
22. — Über Episioplastik. Samml. klin. Vorträge N. F. 1892, nr. 42.
23. — Die zweizeitige vaginale Enucleation grosser Uterusmyome. Deutsche med. Wochenschrift 1893, nr. 1, lk. 8.
24. — Grundzüge der Gynäkologie. Fischer, Jena, 1893.
25. — Die Unterbindung der Vasa uterina bei Myom. Zbl. f. Gyn. 1893, nr. 33, lk. 761.
26. — Die Narbenfigur der Dammspalten. Verh. der Deutschen Ges. f. Gyn. 1893.
27. — Über Kolpoplastik. Sealsamas 1893.
28. — Methode konservirender Behandlung der inverterierten Inversio uteri puerperalis. Zbl. f. Gyn. 1893, nr. 41, lk. 945.
29. — Zwei Fälle von Bauchblasenspalte. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1891, nr. 14, lk. 125.
30. Thomson, H.: Klinische Erfahrungen über das Cornutin in der Geburtshilfe und Gynäkologie. Zbl. f. Gynäk. 1889, nr. 11, lk. 172.
31. — Experimentelle Untersuchungen über die gebräuchlichsten Nahtmaterialien bei intraperitonealen Operationen, hauptsächlich in Bezug auf die Uterusnaht bei Kaiserschnitt. Zbl. f. Gyn. 1889, nr. 24, lk. 409.
32. — Ein Beitrag zur Technik der Embryotomie. Deutsche med. Wochenschrift 1889, nr. 30, lk. 604.
33. — Über Peptonurie in der Schwangerschaft und im Wochenbette. Deutsche med. Wochenschrift 1889, nr. 44, lk. 899.

34. Thomson, H.: Experimentelle Untersuchungen über die Entstehung von Adhäsionen in der Bauchhöhle nach Laparotomien. Zbl. f. Gyn. 1891, nr. 5, lk. 105.
35. — Über intravenöse Kochsalzinfusionen, Deutsche med. Wochenschrift 1891, nr. 19, lk. 642.
36. — Über Veränderungen der Tuben und Ovarien in der Schwangerschaft und im Puerperium. Zeitschrift f. Geb. u. Gyn. XVIII, H. 1., lk. 30, (1890).
37. Bruttan, Paul: Über die vom 15. April 1888 bis zum 15. April 1889 in der Dorpater Frauenklinik ausgeführten Ovariomotomien. St. Petersburg. med. Wochenschrift. 1889, nr. 35, lk. 305.
38. Holovko, A.: Zur Frage über Lebensfähigkeit sehr kleiner, zu früh geborener Kinder. Zbl. f. Gyn. 1890, nr. 14, lk. 235.
39. — Eine seltene Todesursache bei einer Kreisenden (Verblutung aus gerissenen peritonitischen Adhäsionen). Zeitschrift f. Gyn. u. Geb. XXI, lk. 354, (1891).
40. — Über das Einpressen des Hochstehenden Kopfes in's Becken. Therap. Monatshefte 1891, nr. 605—608.
41. Knorre, G.: Über Vaginofixatio uteri. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1893, nr. 44; Zbl. F. Gyn. 1893, nr. 51, lk. 1177.
42. Keilmann, A.: Zur Klärung der Cervixfrage (kuldaurahaga kroonitud) Zeitschrift f. Geb. u. Gyn. XXII, lk. 106, (1891).
43. — Beobachtungen über die diagnostische Verwerthbarkeit der Indikanurie. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1893, nr. 15, lk. 133.
44. — Über die Ursache des rechtzeitigen Geburtseintritts. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1894, nr. 23, lk. 203.
45. — Zur Cervixfrage. Zbl. f. Gyn. 1893, nr. 40, lk. 921.
46. — Geburten mit Wehenschwäche. Ettekanne arstidepäeval Tartus 1893. St. Petersburg. med. Wochenschrift 1894, nr. 24, lk. 213 ja nr. 25, lk. 223.
47. — Frequenzverhältnisse der gynäkol. Abteilung an der Dorpater Frauenklinik vom 1. April 1888 bis 1. Okt. 1893. Berichte u. Arbeiten aus der Universitäts-Frauenklinik zu Dorpat. 1894.
48. — Der Placentarboden bei den deciduaten Thieren. Sealsamas.
49. Erdberg, A.: Zur Prophylaxe der Blennorrhoea neonatorum am Kreisbett. Sealsamas.
50. Wichert, P.: Über vaginale Myomotomien. Sealsamas.
51. Knüpfner, W.: Über die Ursache des Geburtseintritts auf Grundlage vergleichend anatomischer Untersuchungen. Ein Beitrag zur Cervixfrage. Sealsamas.
52. Schrenck, Otto: Über ektopische Gravidität. Sealsamas.

53. Kessler, P.: Bemerkenswerthe Befunde in einem Myxadenoma cysticum der vorderen Muttermundlippe. Arch. f. Gyn. XXXVIII, lk. 146, (1890).
54. — Über des Ehemannes Veto gegen dringend indicirte operative Eingriffe an seiner Frau. St. Petersb. med. Wochenschrift 1890, nr. 45, lk. 401
55. — Über acuten Jodismus. St. Petersb. med. Wochenschrift 1891, nr. 27, lk. 231.
56. — Gegenwärtiger Stand der Frage bezüglich der inneren Untersuchung inter partum. St. Petersb. med. Wochenschrift 1893, nr. 40, lk. 361.
57. Krause, W.: Die Methode der Perineoplastik etc. Väitekiri. 1890.
58. Bruttan, Paul: Beitrag zur Lehre von den Nabelschnurumschlingungen auf Grundlage von 500 an der Dorpater Frauenklinik beobachteten Geburten. Väitekiri. 1890.
59. Brutzer, C.: Eine Anatomische Untersuchung der paracervikalen Ganglien des Uterus beim Menschen und einigen Säugethieren. Väitekiri. 1891.
60. Grünberg, J.: Beitrag zur Behandlung komplizirter Retroflexionen und Prolapse. Väitekiri. 1890.
61. Holovko, A.: Ein Beitrag zur Prophylaxe der Puerperalerkrankungen mit besonderer Berücksichtigung der Lehre von der Selbstinfektion. Väitekiri. 1890.
62. Hoerschelmann, M.: Beitrag zur Kasuistik der Myomotomie. Väitekiri. 1891.
63. Redlich, J.: Bericht über ein Lustrum poliklinischer Geburtshilfe (1888—1893). Väitekiri. 1893.
64. Buchholz, F.: Bericht über ein Lustrum klinischer Geburtshilfe (1888—1893). Väitekiri. 1893.
65. Bidder, F.: Über alte Erstgebärende. Väitekiri. 1893.
66. Kupffer, A.: Das Verhalten der Druckschwankungen und des Athmungsquantums bei künstlicher Respiration nach den Methoden von Schultze, Silvester, Pacini und Bain. Väitekiri. 1890.
67. Maydell, L.: Zur Frage über die gegenseitige Abhängigkeit der Kopf- und Rückendrehung nach vorn im Mechanismus der Schädelgeburten. Väitekiri. 1891.
68. Clemenz, E.: Anatomische und Kritische Untersuchungen über die sogenannten weissen Infarkte der Placenta und über den sogenannten weissen Deciduarang. Väitekiri. 1889.
69. Mickwitz, W.: Über die anatomische und klinische Bedeutung der Stieltorsion. Ein kasuistischer Beitrag zur Pathologie der Eierstocksgeschwülste. Väitekiri. 1891.
70. Kelterborn, G.: Versuche über die Entstehungsbedingungen peritonealer Adhäsionen nach Laparotomien. Väitekiri. 1890.

71. Engelhard, A.: Zur chirurgischen Behandlung des Prolapsus uteri et vaginae. Väitekiri, 1893.
72. Gerich, O.: Über die Beckenneigung bei der Estin und Ihre Beziehung zu der Retroversio-flexio uteri. Väitekiri, 1893.
73. Keilmann, A., ja Gernhardt, E.: Es soll weiters Material zur Klärung der Cervix Frage erbracht werden. Auhinnatöö.

Prof. Küstner'i lahkumisega algab vene periood. Selles perioodis on märgata, et väitekirjade kirjutamine jääb vähe- maks. Nõuded väitekirjade suhtes suurenevad; assistentide poolt avaldatakse võrdlemisi vähe töid; kirjutavad peamiselt juhatajad.

Prof. Aleksander Gubarev, kes sai prof. Küstner'i järglaseks, oli kaunis suur teadusmees ja operatöör. Tema 5-aastase Tartus viibimise ajal 1893—1897 on avaldatud 31 tööd, neist tema enese poolt 22, tema ajal kliiniku juures töötanud ülemääralise erakorralise prof. L. Kessler'i poolt 8 tööd ja J. Miländer'ilt 1 väitekiri. Prof. Gubarev'i töödest puudutavad 16 tööd kirurgilisi küsimusi; eksperimentaalse iseloomuga töid temal ei ole.

Prof. Gubarev'i ajal ilmunud tööde loend:

1. Gubarev, A.: О современномъ значеніи гинекологіи и о методахъ ея клиническаго преподаванія. Avaloeng 1893. Медицина 1893.
2. — Über die Behandlung der Eklampsie. Zbl. f. Gyn. 1895, nr. 5, lk. 127.
3. — Sur le choix d'un instrument pour la dilatation rapide du col uterin. Annales de gynecologie et d'obstétrique. Paris 1895. Sama avaldatud vene keeles: Журналъ акушерства и женскихъ болъзней 1895.
4. — Dystocie due a une hystéropexie antérieure, ayant nécessité l'opération césarienne. Archives de tocologie 1895. Sama avaldatud vene keeles: Медицина 1895, nr. 9.
5. — Къ оперативному лъченію высокихъ пузырно-влагалищныхъ свищей. Журналъ акушерства и женскихъ болъзней 1895.
6. — Über die Drainirung der Peritonealhöhle in Bezug auf ihre klinische Anwendung und Anwendbarkeit. Archiv f. Geb. u. Gyn. XLIX, H. 2, lk. 242, (1895).
7. — Краткій очеркъ анатоміи тазовыхъ органовъ женщины. Snegirev'i raamat: Маточныя кровотеченія. Moskva 1895.
8. — Ueber Nähmaterialien und deren Auswahl für chirurgische und gynaecologische Zwecke. Monatsschrift f. Geburtsh. und Gyn. V, H. 3.

9. — Traitement chirurgical des prolapsus de l'uterus et des parois vaginales avec des considérations sur les deviations utérines. Annales de gynécologie et d'obstétrique 1896.
10. — О вліянні частичнаго отсутствія влагалицца на развитіє функціи менструаціи и практическія замѣчанія объ оперативномъ лѣченіи haematosolpos. Медицина 1896, nr. 1, lk. 3, ref.: Журн. акуш. и женск. бол. 1896, lk. 768.
11. — О хирургическомъ лѣченіи выпаденій и опущеній матки и стѣнокъ влагалицца. Журналь акушерства и женскихъ болѣзней 1896, lk. 365.
12. — Über eine neue Operation zur Beseitigung des Uterusvorfalles. Zbl. f. Gyn. 1896, nr. 3, lk. 65.
13. — О нѣкоторыхъ простыхъ приспособленіяхъ оперативной комнаты и ея мебелировки. Журналь акушерства и женскихъ болѣзней. 1896, lk. 538.
14. — Über die Anfertigung eines billigen und für chirurgische Zwecke ausreichenden Nähmaterials. Zbl. f. Chirurgie 1896, nr. 44, lk. 1025.
15. — О выборѣ матеріала для хирургическихъ швовъ. Журналь акушерства и женскихъ болѣзней 1897, lk. 22.
16. — Къ вопросу о саркоматозномъ перерожденіи фибромъ. Журналь акушерства и женскихъ болѣзней 1896, lk. 811.
17. — Наружное акушерское изслѣдованіе. Практическій курсъ для студентовъ и врачей. Tartu 1897.
18. — Оперативное лѣченіе фиброміомъ матки. Журналь акушерства и женскихъ болѣзней 1897, lk. 367.
19. — Оперативное лѣченіе ракового перерожденія матки. Журналь акушерства и женскихъ болѣзней 1897, lk. 889.
20. — Über einige Vereinfachungen der Kolporrhineorrhaphie. Zbl. f. Gyn. 1897, nr. 48, lk. 1414.
21. — О нѣкоторыхъ подробностяхъ и особенностяхъ примѣнимыхъ для сужденія о преимуществахъ различныхъ способовъ оперативнаго лѣченія фиброміомъ и другихъ сходныхъ съ ними опухолей. Хирургія 1897.
22. — Über einen Fall von Placenta praevia nebst Beschreibung des Präparates. Monatschrift f. Geb. u. Gyn. VII ja VIII, (1897).
23. Kessler, P.: Einige Bemerkungen über Myomoperationen. St. Petersb. med. Wochenschr. 1894, nr. 38, lk. 344.
24. — Die abdominale Totalexstirpation des myomatösen Uterus u. deren Vorgeschichte. St. Petersb. med. Wochenschr. 1895, nr. 36, lk. 313.
25. — Über d. Wichtigkeit frühzeitiger Erkennung des Gebärmutterkrebses. St. Petersb. med. Wochenschr. 1895, nr. 37, lk. 321.
26. — Nochmals über eine Frage aus dem Gebiete des Selbstbestimmungsrechtes der Frau. St. Petersb. med. Wochenschr. 1896, nr. 12, lk. 99.
27. — Indicationen bei Myomoperationen. St. Petersb. med. Wochenschr. 1896, nr. 19, lk. 171.

28. — Myom und Herz. Zeitschrift f. Geburtsh. und Gynäk. XLVII, H. 1.
 29. — Über Vaginofixation. St. Petersburg. med. Wochenschr. 1896, nr. 36, lk. 323.
 30. — Über Scheidenkrebs u. Scheidenexstirpation. St. Petersburg. med. Wochenschr. 1898.
 31. — Miländer, J.: О послѣродовыхъ очищеніяхъ. Väitekiri 1896.

Prof. Aleksander Muratov'i (1898—1901) lühikese, 3-aastase teenistuse ajal oli Naistekliiniku teaduslik tegevus võrdlemisi elav. Ehk küll prof. Muratov'i enese sulest on selle aja jooksul ilmunud kõigest 6 tööd, on tema assistendid avaldanud 14 tööd ja kaks väitekirja, nii et tema ajal avaldati kokku 22 tööd. Prof. Muratov avaldas oma kliinilised loengud trükis, seega üliõpilasile õppimist hõlpsamaks tehes. Tööd, mis tema ajal on avaldatud, ei ole eksperimentaalse iseloomuga.

Prof. Muratov'i ajal ilmunud tööde loend:

1. Muratov, A.: Введение въ курсъ акушерства и гинекологіи въ связи съ клиническими методами преподаванія. Ученыя Записки Императорскаго Юрьевскаго Университета 1898, nr. 2, lk. 1.
2. — Къ вопросу о наружномъ поворотѣ плода на головку при косыхъ положеніяхъ его. Москва 1898.
3. — Замѣчанія о послѣродовыхъ кровотеченіяхъ. Москва 1899.
4. — О нѣкоторыхъ осложненіяхъ послѣ операціи укороченія круглыхъ маточныхъ связокъ во время беременности, родовъ и въ небеременномъ состояніи женщины. Петербурі 1899.
5. — Къ ученію о внѣматочной беременности въ позднемъ періодѣ ея развитія и при живомъ плодѣ. Журн. акуш. и женск. болѣзней 1899.
6. — Клиническія лекціи по акушерству и гинекологіи. Ученыя Записки Импер. Юрьевскаго Университета 1900, nr. 3.
7. Kalabin, J.: Beiträge zur Frage über die Behandlung der entzündlichen Erkrankungen der Gebärmutter-Adnexe mit dem galvanischen und dem faradischen Strome. G. Fischer, Jena 1901.
8. — Роды и воспаленіе легкихъ. Журналъ акуш. и женск. бол. 1899, lk. 379.
9. — Нѣсколько словъ о родильной горячкѣ по поводу одного случая meningitis purulenta у беременной. Журналъ акуш. и женск. бол. XV, lk. 545, (1901).
10. — Къ вопросу объ искусственномъ прерываніи беременности при различныхъ порокахъ сердца. Журналъ акуш. и женск. бол. 1899, lk. 915.

11. — Нѣкоторыя замѣчанія по поводу родовъ при лицевомъ предлежаніи. Журналъ акуш. и женск. бол. 1900, lk. 132.
12. — Случай множественнаго уродства плода. Журналъ акуш. и женск. бол. 1898, lk. 1149.
13. Jurjan, P.: Случай рефлекторнаго дѣйствія операционной травмы послѣ выскабливанія матки на сердечную дѣятельность (шок). Медицинское обозрѣніе 1900, lk. 204.
14. Buddberg-Boeninghausen, R.: Methode der Placentarexpression. Deutsch. med. Wochenschrift 1898, nr. 43, lk. 683. Sama vene keeles: Врачъ 1898, nr. 44, lk. 1278.
15. — Zur Behandlung des Nabelschnurrestes. Zbl. f. Gyn. 1898, nr. 47, lk. 1288.
16. — Къ вопросу объ уходѣ за пупкомъ послѣ перерѣзки пуповины. Акушерка 1898.
17. — Употребленіе зеленого мыла для дезинфекціи рукъ. Акушерка 1899, nr. 9—10.
18. — Über die Behandlung des Nabelschnurrestes. Zbl. f. Gyn. 1899, nr. 18, lk. 515.
19. — Zur Alkoholbehandlung des Nabelschnurrestes. Zbl. f. Gynäk. 1901, nr. 39, lk. 1080.
20. — Über Händedesinfektions. Allg. deutsch. Hebamm. Zeit. 1899.
21. Наритоновски, N.: Къ вопросу о выскабливаніи матки, какъ методъ для производства искусственнаго законнаго выкидыша. Väitekiri. 1899.
22. Kristiani, A.: Къ вопросу объ оперативномъ лѣченіи выпаденія матки. Väitekiri. 1900.

Prof. Aleksander Solovjev'i ajal (1901—1902) ei ole Naistekliinikus mingit teaduslikku tegevust olnud, sest ta oli siin ainult üks aasta. Tema avaldas ainult oma avaloengu trükis:

1. Solovjev, A.: Современное состояніе нѣкоторыхъ отдѣловъ акушерства и гинекологіи. Журналъ акуш. и женск. бол. 1901.

Prof. Sergei Mihnov'i ajal (1903—1918), kes oli vene õppejõududest kõige kauemat aega Naistekliinikus tegev, on olnud teaduslik tegevus võrdlemisi vaikne; on kirjutatud kõigest üks väitekiri ja perioodilisis ajakirjades avaldatud 21 tööd, neist 14 prof. Mihnov'i enese ja 7 tema kaastöölise poolt. Prof. Mihnov'i töödest väärrib erilist tähelepanu „K utšeniü o mehazime vnutrenjavo povorota golovki“. Selles töös seab ta üles uue teooria lapsepea pöördest vaagnas, mille tõttu teda ka

vastavais raamatuis tsiteeritakse. Samuti väärrib tähelepanu ta töö „Sistematitšeski ukazatel russkoi akušersko-ginekologitšeskoj literaturõ ot jeja vzniknovenija do 1901 goda“. See töö on bibliograafiline; sellesse on kogutud kõik tööd, mis olid vene keeles ilmunud sünnitusabi ja günekoloogia alal. Mihnov omas väga head kõneandi ja head kirjakeelt. Tema on pidanud omal ajal Tartus rea populaarteaduslikke loenguid, nagu näit. „O krasote“ (iludusest), mis ta trükis avaldas. Tema ettekanded olid alati huvitavad ja ladusad ning meelitasid palju kuulajaid kokku.

Prof. Mihnov'i ajal ilmunud tööde loend:

1. Mihnov, S.: О пограничныхъ и отдаленныхъ областяхъ акушерства и гинекологii. Журналъ акуш. и женск. бол. IV, lk. 470, 1903.
2. — О цѣлительной силѣ природы. Русскій Врачъ 1904, nr. 4.
3. — Консервативная миотомiя при беременности. Врачъ 1905, nr. 2 lk. 37.
4. — Систематическiй указатель русской акушерско-гинекологической литературы отъ ея возникновенiя до 1901 года. Ученыя Записки Императорскаго Юрьевскаго Университета 1908, nr. 4, 5, 6, 7, 8 ja 1909, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6.
5. — О показанiяхъ къ коренному хирургическому лѣченiю при фибромиомахъ матки. Русскій Врачъ 1909, nr. 1, lk. 28.
6. — Къ ученiю о механизмѣ родовъ. О механизмѣ внутренняго поворота головки. Ученыя Записки Императорск. Юрьевскаго Универс. 1910, nr. 2.
7. — 100 чревосѣченiй. Русскій Врачъ 1911, nr. 13, lk. 629.
8. — Что нужно врачу? Труды и протоколы засѣданiй Мед. Общ. имени Пирогова II, lk. 3, (1911).
9. — Къ вопросу объ оперативномъ лѣченiи застарѣлаго выворота матки. Труды и протоколы засѣданiй Мед. Общ. им. Пирогова II, lk. 17, (1911).
10. — Случай эмболии легочной артерii послѣ операцii кесарскаго сѣченiя съ благополучнымъ исходомъ. Труды и протоколы засѣданiй Мед. Общ. им. Пирогова III, lk. 163, 1912.
11. — Случай sepsatis mepium. Врачебная газета 1912, nr. 13.
12. — Нѣсколько словъ о санитарномъ состоянii города Юрьева. Труды и протоколы засѣданiй Мед. Общ. им. Пирогова IV, lk. 440, (1913).
13. — Сто лѣтъ назадъ. Труды и протоколы засѣданiй Мед. Общ. им. Пирогова V, lk. 87, (1914).

14. — Къ казуистикѣ доношенной вѣнматочной беременности. Труды и протоколы засѣданій Мед. Общ. им. Пирогова V, lk. 177, (1914).
15. Iljinski, V.: Случай вагинизма superior. Журн. акуш. и женск. бол. 1906, VII.
16. — Къ вопросу о разницѣ биологическихъ свойствъ крови плода и матери. Труды и протоколы засѣданій Мед. Общ. им. Пирогова II, lk. 227, (1911).
17. — Къ казуистикѣ инородныхъ тѣлъ въ мочевомъ пузырьѣ. Труды и протоколы засѣданій Мед. Общ. им. Пирогова III, lk. 225, (1912).
18. Kalnin, P.: Къ вопросу о поврежденіяхъ женскихъ половыхъ органовъ sub coitu. — Fistulae recto-vaginales. Труды и протоколы засѣданій Мед. Общ. им. Пирогова III, lk. 97, (1912).
19. Pоров, A.: Къ вопросу о поврежденіяхъ матки при преступномъ выкидышѣ. Труды и протоколы засѣданій Мед. Общ. им. Пирогова II, lk. 161, (1911).
20. Kгурски, A.: Случай консервативной міомэктоміи при 8-мѣсячной беременности. Труды и протоколы засѣданій Мед. Общ. им. Пирогова VI, lk. 39, (1915).
21. — Клиническое значеніе реакціи „Abderhalden'a“. Труды и протоколы засѣданій Мед. Общ. им. Пирогова VI, lk. 246, (1915).
22. Gогуповиѣ, L.: Къ вопросу о патолого-анатомическомъ состояніи мышечной стѣнки матки при фибромиомахъ. Väitekirj. 1914.

Prof. S. Mihnov'iga lõpeb vene periood. Sellele järgneb saksa okupatsiooni ajajärk, millal lühikese aja tõttu midagi ei avaldatud. Seejärel algab eesti periood. Eesti perioodis on prof. Jaan Miländer'i ajal märgata teadusliku tegevuse elavnemist võrreldes vene perioodiga. Kui enne peamiselt kirjutavad juhatajad, siis nüüd seevastu on märgata aktiivsust assistentide seas. Väitekirju on kirjutatud 5 ning nõudmised väitekirjade suhtes, nagu vene perioodiski, on suurenenud. Väitekirjad on muutunud võrreldes vene ja saksa perioodi aegseiga tusedamaks ja on kõik eksperimentaalse iseloomuga ning on nõudnud väitekirja kirjutajailt kauemat aega tööd (mõned aastad). Neist on 3 väitekirja (R. Bernakoff, A. Tamm ja E. Säga) avaldatud Bakteriologia-instituudist ja Naistekliinikust koos ja puudutavad röntgeni- ja raadiumikiirte toimet vähktõbiste veresse. Üks väitekirj käsitleb röntgenikiirte toimet follikulaaraparatuurisse [J. Grünthal (Haldre)] ja üks varase raseduse diagnoosimist kunsttehisliku glükosuuria abil (R. Kleitsman).

R. Kleitsman annab oma väitekirja sissejuhatuses ülevaate mitmesuguseist raseduse varase diagnoosimise viisidest ja peatub pikemalt varase raseduse määramisel kunsttehistliku glükosuuria abil Frank-Nothmann'i, Kamnitzer-Joseph'i ja Roubitschek'i meetodite järgi. Ta tegi 150 katset ja võis oma tulemuste põhjal järeldada, et kõik rasedad esimestes kuudes reageerivad 100 g viinamarjasuhkru sisseviimisele glükosuuriaga, kusjuures abordid ei anna glükosuuriat. Premenstruumis reageerivad naised samuti glükosuuriaga, kui neile sisse anda 100 g viinamarjasuhkrut; siis see suhkur ilmub uriinis 5—6. päeval enne mensesst. Ka klimakteriumis võivad naised reageerida glükosuuriaga, kui neile sisse anda 100 g viinamarjasuhkrut, mida aga munasarja ja emaka kasvajate puhul ei saa täheldada. Rasedail kõigub määratud veresuhkru hulk tühja kõhu puhul keskmiselt 0,07 ja 0,11% vahel ja peale viinamarjasuhkru sisseviimist võib see veresuhkru arv tõusta kuni 2,5-kordseks tühja kõhu puhul määratud veresuhkru arvust.

R. Bernakoff seadis oma väitekirjas endale peaülesandeks uurida vere muutusi, mis tekivad kartsinoomi ravimisel X-kiirtega, samuti ka selgitada küsimust, kas võimaldab veremuutuste ja nende vahekorra uurimine otsustada prognoosi suhtes X-kiirtega vähktõve ravimisel. Ta uuris 38 vähktõvejuhtu ja võis konstateerida, et suuremal osal vähktõbiseil ei leidu tunduvat muutust Hb ja erütrotsüütide vahekorras ja et vähktõve puhul esinev leukotsüütide arvu suurenemine langeb peamiselt neutrofiilide arvele. Kartsinoomi levimine ei ole tasakaalus settereaktsiooniga. R. Bernakoff'i arvates annab antitrüptiline reaktsioon väärtuslikke näpunäiteid vähi diagnoosimisel. X-kiirtega süva ravi annab enamal jaol *carcinoma colli* juhtudest pärast esimest kiiritusseansi peamiselt patoloogilise protsessi paranemise, mis on suuremal osal *carcin. colli* haigeil pettenähtuseks. Neil haigeil, kes jäävad pikemat aega elama, tekib paranemine hästi juba pärast esimest süvateraapia seansi ja kaovad suuremal osal kõik vähktõve kliinilised sümptomid. Vähktõbiseil võib X-kiirtega ravimise puhul tekkida üle normi tuuma vasemale nihkumine ja see on halvaks prognoo-

siks; aga see tekib tavaliselt siis, kui kliinilised sümptomid on omandanud juba raske kuju. Kui 8 nädala pärast peale esimest kiiritusseansi esineb tunduv Hb hulga langemine ja kui seejuures antitrüptiline tiiter püsib kõrgel, siis on see halvaks prognostiliseks tunnuseks. R. Bernakoff soovitab antitrüptilist reaktsiooni kasutada X-kiirte toimele hästiparanenud vähijuhtude jälgimiseks ja retsidiivide varaseks diagnoosimiseks.

J. Grünthal (Haldre) tegi oma väitekirjas kindlaks, et munasarja follikulaaraparaadis on kõige tundlikumad Graaf'i põikesed, millele järgnevad sekundaarfolliikulid, kuna primordiaalfolliikulid on kõige vähem tundlikud. Selleks otsustatavaks kiiritati 130 kodujänesel ühte munasarja, kaitstes teist kiirte toime eest. Peale selle uuriti 11 naisel kiiritatud munasarju. Neist 7 naisel kiiritati 100—110% nüd., 3 naisel sterilisatsioonidoosiga 33% nüd. ja 1 ajutise sterilisatsioonidoosiga 30% nüd. Premenstruumi ajal kiiritamine 100% nüd. takistab järgnevat mensese ilmumist, sterilisatsioonidoos aga seda ei takista. Kui doos on osutunud alla sterilisatsioonidoosi (10—30% nüd.) arenevad primordiaalfolliikuleist hiljem sekundaarfolliikulid ja ka Graaf'i põikesed, millega ongi seletatav ajutine sterilisatsioon.

A. Tamm selgitas oma väitekirjas vere pH, alkalireservi ja piimhappe hulga muutusi vähktõbiseil. Ta uuris 50 vähktõbise, 21 klimakteerilise ja 50 näiliselt terve naise verd. Vähktõbiste verd uuris ta enne ja peale röntgenikiirte ravi, samuti enne ja peale operatsiooni ja võis konstateerida, et vähktõbiste ja klimakteeriliste naiste vere pH-väärtus ei erine näiliselt tervete naiste vere pH-väärtusest. Alkalireserv näis inoperaableil juhtudel nihkuvat leelisuse poole. Piimhappe hulk vähktõbiste kui ka klimakteeriliste naiste veres näitas sageli suurenemist, kuna opereeritavatel vähktõbiseil püsib piimhappe hulk normipiirides. Opereeritavatel vähktõbiseil näis alkalireserv peale operatsiooni nihkuvat happesuse poole. Vere pH-väärtust ja piimhappe hulka ei saa kasutada prognostilises mõttes, kuna alkalireservi määramise järgi võib vahest öelda, kas seisund paraneb või halveneb. 2—3 tundi pärast esimest kiiritamist

kaldub vere pH-väärtus ja alkalireserv röntgenikiirte toimel happesuse poole, kuna piimhappe hulk ei näita reeglipärasat kõikumist. Vere pH-väärtust ja alkalireservi näivad põhjustavat meteoroloogilised tegurid; vere pH-väärtus nihkub suvekuudel leelise poole ja alkalireserv happesuse poole, talvel aga vastupidiselt.

E. Säga uuris raadiumikiirte toimet vähktõbiste veresse. Tema toimetas uurimisi 51 raadiumravi haigel ja määras hemoglobiini hulka, erütrotsüütide ja leukotsüütide arvu, hemo grammi, veregruupe, settereaktsiooni komplemenditiitrit, seerumi antitrüptilist võimet ja kogu vere bakteritsiidsust. Oma uurimisi ta toimetas enne raadiumravi, raadiumkiirituse ajal ja peale raadiumkiiritust. Oma uurimiste põhjal ta jõudis otsusele, et raadiumkiirituse tagajärjel on vähktõbiseil hemoglobiini protsendi kõikumine minimaalne ja ei ole reeglipärane; erütrotsüütide arv näitab muutumise tendentsi normaalse arvu suunas, leukotsüütide arv näitab arvulist langust, neurofiilsete leukotsüütide vere pildis on märgata rakkude vasemale nihkumist, lümfotsüütide arv väheneb peaaegu reeglipäraselt, punaliblede settereaktsioon kiireneb reeglipäraselt ja koos sellega käib antitrüpsiini tiitri tõus; komplemendi sisaldus veres ei näita erilisi muutusi, vere bakteritsiidsusse selle tõusu või kaosu suunas ei avalda raadiumikiired reeglipärasat toimet. E. Säga arvates vähktõbi esineb enam A veregruupi kuuluvail isikuil ja kõige vähem O veregruupiga isikuil.

Mitmesugustes perioodilistes meditsiinilistes ajakirjades on avaldatud 121 tööd, neist 13 prof. Miländer'i poolt. Tööd on avaldatud peamiselt „Eesti Arstis“, 15 tööd saksa ja 2 prantsuse ajakirjades. Tööd kuuluvad enamikus günekoloogia alale. Eksperimentaalseid töid on avaldatud 32 koos väitekirjadega. Töödeks on enamasti kasutatud kliinilist materjali. Tööd abortide kohta annavad ülevaate abortide liikumise kohta Naistekliinikus ja kogu Eestis (Sossi, Kleitsman). Mitu tööd on kirjutatud raseduse reaktsioonidest, eriti bioloogilisest reaktsioonist (Säga, Kleitsman). Rida töid käsitleb emakavälilist rasedust. Selgub, et Naistekliinikus on esinenud üks juht, mil oli korruga tegemist nii emakasisese kui ka emakavälise

rasedusega (Kleitsman). On püütud kõverate abil näidata, milline seos on emakavälise raseduse ja gonorröa vahel (Tamm). Rohkesti töid on kirjutatud röntgenikiirte toimest mitmesuguseisse haigusisse (Grünthal-Haldre). On antud ülevaade (Vilde, Kiss) mitmikude esinemisest Naistekliinikus 1920—1937. Sellest selgub, et mainitud aja vältel on olnud kaksikuid 220 (kaksikuid on esinenud 1926—1937 iga 61 sünnituse kohta — 1) ja kolmikuid 3 ning nelikuid 1. Osa töid puudutavad sigimatuse küsimust, kusjuures nähtub, et on katsetatud munajuhade laiendamist — läbistatavust läbi viia nn. salpingeurüüsiga (Kleitsman ja Grünthal-Haldre) süstides lipiodooli kõrgendatud rõhu all, kusjuures on saavutatud 30,9% positiivseid tulemusi; enne seda aga tehtud mitmekordne pertubatsioon on osutunud korduvalt negatiivseks. Väärivad tähelepanu tööd, mis käsitlevad kunstliku tupe moodustamist, kusjuures on kasutatud kunstliku tupe katmiseks naha epidermist (Miländer), samuti ka *vernix caseosa*'t (Kleitsman) heade tagajärgedega.

Hiidlaste kohta Naistekliinikus valminud statistiline töö (Eichfuss) näitab, et Naistekliinikus on sündinud iga 307 sünni kohta üks laps kehakaaluga üle 5000 g. Kõige raskem laps, kes on Naistekliinikus sündinud ajavahemikus 1925—1934, kaalus 6040 g ja oli 59 cm pikk, ja kõige väiksem laps, kes selle ajavahemikus on sündinud ning elama jäänud, kaalus 1250 g ja oli 36 cm pikk.

Töös mehestavaist munasarja kasvajaist (Kleitsman) tuuakse üks juht Naistekliinikust, kus naisel arrenoblastoomi tagajärjel arenesid mehelikud tunnused, nagu habemekasv, hääle muutus, kliitori suurenemine, mis aga peale kasvaja eemaldamist kadusid.

V. Kuusiku töö „Sigimatuse operatiivse ravi tulemused tubaaroklusiooni puhul T. Ü. Naistekliinikus“ näitab, et tulemusi on olnud 4,16%.

V. Priksi kasuistilisest tööst selgub, et Naistekliinikus sündis 1942 üks tsükloop, kes elas kolm päeva.

Auhinnatöid on kirjutatud 4. Väärib tähelepanu L. Volmeri statistiline töö „Sünnitusabi korraldusest Eestis“. Sellest

leiame, et 1924 on olnud Eestis võrdlemisi suur % abiandmist (mõnes maakonnas kuni 75%) sünnituse puhul mittemeditsiiniliste isikute poolt. Naistekliiniku assistendid on avaldanud 1919—1942 terve rea populaarteaduslikke töid ja palju kordi esinenud teaduslike ettekannetega Arstide Seltsis ja Arstidepäeval.

Kõik teaduslikud tööd, mis on kirjutatud prof. Miländer'i ajal, on kogutud koguteosesse, mille lehekülgede arv ulatub 733-ni.

Prof. Miländer'i ajal ja peale tema lahkumist avaldatud tööde loend:

1. Miländer, J.: Abordi tagajärgedest ja mõjust naise tervisesse ja kriminaalabordi küsimusest. Eesti Arst 1927, nr. 3, lk. 115.
2. — Ektoopilise raskejalgsuse sümptomatoloogia. Eesti Arst 1922, nr. 8/9, lk. 382.
3. — Kas isetekkinud või väljakutsutud abort? Eesti Arst 1923, nr. 11/12, lk. 319.
4. — Mõned andmed naistehaiguste ravimisest mudakümblustega (mudavannidega) Kuresaares. Eesti Arst 1925, nr. 6. lk. 169.
5. — Kõhulõikuste hädaohud ja võitlus nende vastu. Eesti Arst 1926, nr. 8, lk. 281.
6. — Abordiküsimus. Eesti Arst 1925, nr. 7, lk. 207.
7. — Dr. Philipp Karell'i muud teaduslikud tööd. Eesti Arst 1926, nr. 11. lk. 417.
8. — Schwangerschaft und Geburt nach operativer Reinversion des Uterus. Zbl. f. Gyn. 1927, nr. 29, lk. 1846.
9. — Vähitõve röntgenikiiritus-ravi. Eesti Arst 1927, lisa, lk. 19.
10. — Teadumused emaka müoomide ravist. Eesti Arst 1928, 2. lisa, lk. 2
11. — Zur künstlichen Scheidenbildung. Zbl. f. Gyn. 1931, nr. 37, lk. 2746.
12. — Sünnitusabi korraldusest. Eesti Arst 1932, lisa, lk. 71.
13. Miländer, J., ja R. Kleitsman: Kemoterapiast lapsevoodi-palaviku ja günekoloogiliste streptokok- ja stafülokok-infektsioonide puhul. Eesti Arst 1937, lisa, lk. 22.
14. Sossi, A.: Arstlised tunnistused abiellu astumise puhul. Eesti Arst 1922, nr. 7, lk. 308.
15. — Abortide arvu suurenemine Tartu ülikooli naistekliinikus viimastel aastatel. Eesti Arst 1922, nr. 12, lk. 535.
16. Kleitsman, R.: Varase raskejalgsuse diagnostseerimisest. Eesti Arst 1924, nr. 2, lk. 32.
17. — Über die Bestimmung des Blutzuckers mit verschiedenen Methoden. Deutsche med. Wochenschrift 1924, nr. 18, lk. 1.

18. — Iileus raseduse ajal, eriti lapsevoodis. Eesti Arst 1926, nr. 3, lk. 89.
19. — Vere stabiilsuse- ehk settimisreaktsioonist günekoloogias. Eesti Arst 1926, nr. 8, lk. 292.
20. — Nais-suguelundite vigastusist sub coitu. Eesti Arst 1926, nr. 10, lk. 361.
21. — Statistilisi andmeid abordi kohta Eestis. Eesti Arst 1927, nr. 3, lk. 128.
22. — Raskustest emakavälise raseduse diagnoosimisel. Eesti Arst 1927, nr. 5, lk. 189.
23. — Platsenta kõrvaldamisest käega. Eesti Arst 1928, nr. 4, lk. 113.
24. — De la sédimentation des hématies dans la gynécologie. Acta obstetricia et gynecologica scandinavica VII, lk. 347.
25. — Tuberkuloos ja rasedus. Eesti Arst 1928, 2. lisa, lk. 54.
26. — Settimisreaktsiooni tähtsusest naistehaiguste kümblsruavi määramisel. Eesti Arst 1928, 2. lisa, lk. 40.
27. — Zur Frage der Bewertung der Zuckertoleranzprobe für die Diagnose der Frühschwangerschaft. Zbl. f. Gyn. 1929, nr. 2, lk. 104.
28. — Munajuhade läbipuhumisest naise steriilsuse puhul. Eesti Arst 1929, nr. 5, lk. 177.
29. — Nais-suguelundite normaalsest ja patoloogilisest mikrofloorast. Eesti Arst 1930, nr. 3, lk. 98.
30. — Gripist naistekliinikus. Eesti Arst 1930, nr. 7, lk. 249.
31. — Nais-suguelundite patoloogilisest eritusest. Eesti Arst 1930, nr. 10, lk. 382.
32. Kleitsman, R. ja J. Grünthal (Haldre): Diagnoosimisest x-kiirte abil günekoloogias. Eesti Arst 1932, nr. 1, lk. 26.
33. Kleitsmann, R.: Üheaegselt emakasisesest ja emakavälisest kaksikrasedusest. Eesti Arst 1932, nr. 2, lk. 90.
34. — Märkusi salpingograafiast. Eesti Arst 1932, nr. 8, lk. 442.
35. — Berliini, Pariisi ja Riia naistekliinikuist. Eesti Arst 1932, nr. 12, lk. 614.
36. — Sigimatuse diagnoosimisest ja ravist. Eesti Arst 1932, lisa, lk. 77.
37. — Endometrioididest. Eesti Arst 1933, lisa, lk. 56.
38. — Emakavähi varasest diagnoosimisest. Eesti Arst 1934, nr. 4, lk. 254.
39. — Kunsttehisliku abordi ohtudest. Eesti Arst 1935, nr. 2, lk. 114.
40. — Rasedate liigoksendusest ja selle ravist. Eesti Arst 1935, nr. 3, lk. 177.
41. Kleitsman, R., ja L. Poska-Teiss: Über die Anwendung von Vernix caseosa bei der Bildung einer künstlichen Scheide und histologische Untersuchung der letzteren. Zbl. f. Gyn. 1935, nr. 13, lk. 755.
42. Kleitsman, R.: Sur la création d'un vagin artificiel. Gynécologie et obstétrique 1935, lk. 725.
43. — Kunsttehisliku tupe moodustamisest. Eesti Arst 1935, nr. 6, lk. 455.

44. — 70 a. J. Ph. Semmelweis'i surmast. Eesti Arst 1935, nr. 9, lk. 734.
45. — Über die Resektion des Nervus praesacralis in der Gynäkologie. Folia Neuropathologica Estoniana. XV/XVI, lk. 193, (1935/36).
46. — Mehestavaist munasarjakasvajaist. Eesti Arst 1936, nr. 9, lk. 681.
47. Kleitsman, R., ja V. Kuusik: Histidiini määramisest raseda uriinis ja selle menetluse praktilisest kasutamisest. Eesti Arst 1936, nr. 9, lk. 694.
48. Kleitsman, R.: Menstruatsioonihäirete hormonaalsest ravist. Eesti Arst 1936, nr. 9, lk. 705.
49. — Emaka tupeosa erosiooni ravist. Eesti Arst 1936, nr. 11, lk. 864.
50. — Lapsevoodipalavikust. Eesti Arst 1937, nr. 9, lk. 695.
51. — Ginekoloogi täheldusi Soomest ja Rootsist. Eesti Arst 1937, nr. 8, lk. 626.
- 51-a. Kleitsman, R., ja J. Haldre (Grünthal): Sur la valeur thérapeutique de l'hystérosalpingographie dans le traitement de l'occlusion tubaire. Gynécologie et obstétrique XXXVII, lk. 284, (1938).
52. — Nisuvade kasutamisest tavalise abordi ja sigimatuse ravivahendina. Eesti Arst 1938, nr. 11, lk. 866.
53. — Vanadest ja noortest esmassünnitajaist Tartu Ülikooli Naistekliinikus 10-a. materjali põhjal. Eesti Arst 1938, nr. 12, lk. 944.
54. — Mõnda bioloogiliste rasedusmääramise reaktsioonide kasutamisest. Eesti Arst 1939, nr. 2, lk. 126.
55. Kleitsman, R., ja M. Kask: Vitamiin C emapiimas. Eesti Arst 1939, nr. 6, lk. 377.
56. Vilde, J.: Kaksikud ja kolmikud Tartu Ülikooli naistekliinikus 1920—1925. a. Eesti Arst 1926, nr. 8, lk. 309.
57. Grünthal, J., nime muutes Haldre: Healoomuste emaka-verejooksude ravimine röntgenikiirtega. Eesti Arst 1926, nr. 8, lk. 299.
58. — Röntgenravist põletikuliste protsesside puhul. Eesti Arst 1927, nr. 8, lk. 313.
59. — Märkusi kõrituberkuloosi ravimisest röntgenikiiriga. Eesti Arst 1927, nr. 9, lk. 352.
60. — Lisand dermatomükooside ravimisviisidele. Eesti Arst 1927, nr. 11, lk. 444.
61. — Zur Behandlung der Bauchaktinomykose mit Röntgenstrahlen. Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen. Bd. 36, H. 5, lk. 1085.
62. — Diatermia-aparaatide konstruktsioonist. Eesti Arst 1928, nr. 8, lk. 265.
63. — Röntgendiagnostika ja -terapia tähtsusest hambahaiguste puhul. Eesti Arst 1929, nr. 1, lk. 10.
64. — Aktinomükoosi ravimisest röntgenikiirtega. Eesti Arst 1929, nr. 5, lk. 169.

65. — Kasuistischer Beitrag zur Röntgenbehandlung der männlichen Genitaltuberkulose. Röntgenpraxis 1931.
66. — Die Röntgenbehandlung der Prostata-hypertrophie. Röntgenpraxis III, lk. 364, (1931).
67. — Zur Behandlung der Tonsillenerkrankungen mit Röntgenstrahlen. Röntgenpraxis, III, Heft 5, lk. 222.
68. — Medikamentoosne vähktõve ravi. Eesti Arst 1931, nr. 6, lk. 378.
69. — Mõningaid märkmeid röntgenoloogia arengust. Eesti Arst 1932, nr. 1, lk. 1.
70. — Tartu Ülikooli naistekliiniku röntgeniosakond. Eesti Arst 1932, nr. 1, lk. 10.
71. — Compton'i efektist ja selle tähtsusest röntgeni süvikuravi puhul. Eesti Arst 1932, nr. 1, lk. 18.
72. — Naiste sigimatuse röntgen-diagnostikast. Eesti Arst 1933, nr. 3, lk. 122.
73. — Raadiumist ja raadiumravi korraldusest Eestis. Eesti Arst 1934, nr. 1, lk. 43.
74. — Marie Curie. Eesti Arst 1935, nr. 3, lk. 215.
75. — Välismaailma raadiumiraviga tutvumas. Eesti Arst 1935, nr. 3, lk. 221.
76. J. Grünthal (Haldre) ja R. Kleitsman: Die therapeutische Bedeutung der Hysterosalpingographie bei Sterilität der Frauen. Röntgenpraxis 1935, H. 5, lk. 321.
77. Haldre (Grünthal), J.: Zur Röntgenbehandlung der klimakterischen Beschwerden. Folia Neuropathologica Estoniana. XV/XVI, lk. 355, (1935/36).
78. — Wilhelm Conrad Röntgen. Eesti Arst 1936, nr. 1, lk. 1.
79. — Nelikümmend aastat röntgenikiiri. Eesti Arst 1936, nr. 1, lk. 8.
80. — Röntgenikabinetid Tartu ülikoolis. Eesti Arst 1936, nr. 1, lk. 15.
81. Haldre (Grünthal), J., ja R. Kleitsman: Salpingeurytis naise sigimatuse ravivahendina. Eesti Arst 1936, nr. 1, lk. 31.
82. Haldre (Grünthal), J.: Ginekoloogiliste põletikkude röntgenravigast. Eesti Arst 1936, nr. 9, lk. 699.
83. — Raadiumravi indikatsioonest. Eesti Arst 1937, nr. 6, lk. 470.
84. — Radioloogilisi keskusi Rootsisis ja Taanis. Eesti Arst 1938, nr. 3, lk. 206.
85. — Zur Frage der Indikationsstellung des Brachycurietherapie. Röntgenpraxis X, lk. 90, (1938).
86. — Zur Frage der röntgenologischen Lehrtätigkeit. Fortschr. a. d. Geb. d. Röntgenstrahlen, LVII, lk. 34, (1938).
87. — Märkmeid raadiumi avastamisest. Eesti Arst 1938, nr. 12, lk. 972.
88. — (koos prof. K. Saraliga): Erfolgreiche Radiumbehandlung eines Falles von Carcinoma planocellulare des Augenlides beim Pferd. Berl. u. Münch. Tierarztl. Wschr. 1939, lk. 277.

89. — Über die Röntgenbehandlung der Nebenhodentuberkulose. Röntgenpraxis XI, lk. 417, (1939).
90. — Beitrag zur Röntgentherapie des operierten und unoperierten Struma maligna. Röntgenpraxis XI, lk. 615, (1939).
91. K o s k v e e (Kosenkranius), L.: Vähk ja toitlus. Eesti Arst 1937, nr. 6, lk. 481.
92. — Röntgenkaater. Eesti Arst 1939, nr. 4, lk. 245.
93. — Muljeid I Austria röntgenoloogide kongressilt ning Viini ja Saksa-maa haiglaist. Eesti Arst 1937, nr. 2, lk. 152.
94. S t o k e b y, E.: Märkmeid nahahaiguste röntgenravist. Eesti Arst 1929, nr. 4, lk. 129.
95. S ä g a, E.: Artur Dienst'i rasedusreaktsiooni praktilisest väärtusest uriiniga. Eesti Arst 1931, nr. 3, lk. 182.
96. — Zondek-Aschheimi rasedusreaktsioon. Eesti Arst 1932, nr. 2, lk. 78.
97. — Katseid suguluse määramisest Pulfrich'i fotomeetriga. Eesti Arst 1932, lisa, lk. 113.
98. — Punaliblede settekiiruse määramisest mikromeetriga. Eesti Arst 1933, nr. 8, lk. 397.
99. — Võimlad ja võimlemine. Eesti Arst 1935, nr. 11, lk. 844.
100. — Öpilaste hambaravi korraldusest. Eesti Arst 1938, nr. 10, lk. 771.
101. — Rasedate diagnoosimisest hormonaalsel teel Friedman-Lapham'i järgi. Eesti Arst 1942, nr. 6, lk. 233.
102. — Tiosulfaatide antidotaarsest toimest. Eesti Arst 1942, nr. 8, lk. 356.
103. — Naatriumtiosulfaadi krüptotoksilisest toimest. Eesti Arst 1943, nr. 2, lk. 65.
104. T a m m, A.: Vere uurimised Kriele universaalkambri abil. Eesti Arst 1930, nr. 11, lk. 419.
105. — Vomitus gravidarum. Eesti Arst 1933, nr. 4, lk. 176.
106. — Märkmeid hypophysin'i mõjust platsenta irdumisele emakast. Eesti Arst 1934, nr. 4, lk. 262.
107. — Üle kolmekuuse raseduse katkestamisest. Eesti Arst 1936, nr. 9, lk. 715.
108. — Mõningaid täheldusi Berliini ja Pariisi ülikooli naistekliinikuis. Eesti Arst 1936, nr. 12, lk. 950.
109. — Valuta sünnitamisest. Eesti Arst 1936, nr. 7, lk. 521.
110. — Platsenta käega kõrvaldamisest. Eesti Arst 1937, nr. 9, lk. 688.
111. — Emakavälisest rasedusest. Eesti Arst 1938, nr. 12, lk. 958.
112. — Emaka deviatsioonist. Eesti Arst 1942, nr. 4, lk. 145.
113. E i c h f u s s, H.: Icterus neonatorum gravis. Eesti Arst 1934, nr. 4, lk. 266.

114. — Statistilisi märkmeid hiidlastest Tartu Ülikooli naistekliiniku andmeil. Eesti Arst 1935, nr. 9, lk. 731.
115. Elbing, K.: Tangsünnitused Tartu Ülikooli Naistekliinikus 1922—1938. Eesti Arst 1939, nr. 7, lk. 441.
116. Kuusik, V.: Eklampsia ja selle esinemine Tartu Ülikooli Naistekliinikus. Eesti Arst 1939, nr. 6, lk. 381.
117. — Sigimatuse operatiivse ravi tulemused tubaaroklusiooni puhul Tartu Ülikooli Naistekliinikus. Eesti Arst 1939, nr. 5, lk. 340.
118. Treial, S.: Emaka tupeosa erosiooni ravist kalamaksaõliga. Eesti Arst 1939, nr. 4, lk. 269.
119. Kiss, A.: Mitmikud Tartu Ülikooli Naistekliinikus 1926—1937. Eesti Arst 1940, nr. 7, lk. 611.
120. Priks, V.: Haruldase väärarengu (tsükloopia) juht. Eesti Arst 1942, nr. 9, lk. 401.
121. Kleitsman, R.: Varase raskejalguse diagnoosimisest kunsttehniku glükosuuria abil. Väitekirj. 1925.
122. Bernakoff, R.: Mõnesugustest veremuutustest vähihaigetel ja nende prognostilisest tähtsusest x-kiirtega ravimise puhul. Väitekirj. 1927.
123. Grünthal (Haldre), J.: Eksperimentaalsest uurimisest x-kiirte toimest munasarja follikullaraparaadisse. Väitekirj. 1932.
124. Tamm, A.: Vere pH väärtuse, alkalireservi ja piimahappe hulga muutustest vähktõbiseil. Väitekirj. 1935.
125. Säga, E.: Veremuutusist vähktõbiseil raadiumravi puhul. Väitekirj. 1940.
126. Grünthal (Haldre), J.: Eesti rahva-meditiin, eriti sünnituste, naistehaiguste ja laste juures, vanarahva valgustusel. Auhinnatöö. 1923.
127. Orro, H.: Sama teema. Auhinnatöö. 1923.
128. Volmer, L.: Sünnitusabi andmine ja seisukord Eestis 1922—1924. Auhinnatöö. 1925.
129. Priks, V.: Ajuripatsi hormoonide mõju soo arenemisele. Auhinnatöö. 1936.

Kokkuvõetult võib öelda, et Naistekliinikus on avaldatud 1806—1942 jooksul 60 väitekirja, 285 tööd teaduslikkudes ajakirjades ja 8 auhinnatööd, kokku 353 tööd.

Tööd on ilmunud eesti, saksa, vene ja prantsuse ajakirjades. Kõige produktiivsem teaduslik tegevus on olnud saksa perioodi lõpus (prof. Küstner), vene perioodi algul (prof. Gubarev) ja eesti ajal (prof. Miländer).

Deutsches Referat.

ARKADIUS TAMM: Die wissenschaftliche Tätigkeit der Universitätsfrauenklinik in Dorpat von 1806—1942.

Die wissenschaftliche Tätigkeit der Frauenklinik kann man in drei Perioden einteilen: die deutsche Periode (mit deutschen Lehrkräften) 1806—1893, die russische (mit russischen Lehrkräften) 1894—1918 und die estnische (mit estnischen Lehrkräften) 1919—1942. Die wissenschaftliche Tätigkeit äusserte sich in der Fertigstellung von Dissertationen und Preisarbeiten, der Veröffentlichung von wissenschaftlichen Arbeiten in medizinischen Periodicis und Zeitschriften und wissenschaftlichen Vorträgen im Rahmen medizinischer Gesellschaften. Die Dissertationen waren bis 1859 (incl.) lateinisch, 1860—1893 deutsch, dann russisch und seit 1919 estnisch. Anfangs waren die Dissertationen eine Art Krankengeschichten oder gaben literarische Übersichten über mancherlei Einzelfragen, später wurden sie inhaltsreicher und gestalteten sich schon mehr zu experimentellen Untersuchungen, in der estnischen Zeit hatten die Dissertationen den Charakter rein experimenteller Forschungen.

In der deutschen Zeit von 1806—1893, d. i. im Laufe von 87 Jahren, wurden in der Frauenklinik 51 Doktordissertationen und 4 Preisarbeiten fertig gestellt, 92 Arbeiten in medizinischen Periodicis veröffentlicht, insgesamt also 147 Arbeiten herausgegeben. Anfangs war die wissenschaftliche Tätigkeit sehr gering, unter der Leitung von Professor Chr. von Deutsch, d. i. im Laufe von 28 Jahren, sind nur 4 Dissertationen und 1 Arbeit in einer medizinischen Zeitschrift herausgebracht worden. Professor v. Deutsch selbst hat, während er in Dorpat weilte, nicht eine einzige Arbeit veröffentlicht, er widmete sich ganz der Klinik und seiner Lehrtätigkeit. Unter seinen Nachfolgern, Prof. P. Walter, Prof. J. Holst, Prof. M. Runge und Prof. O. Küstner wurde die wissenschaftliche Betätigung allmählich lebhafter, besonders während der Küstnerschen Periode. Professor Küstners Arbeiten aus seiner Dorpater Zeit und die seiner Schüler wurden in einem Sammelwerke unter dem Titel „Berichte und Arbeiten aus der Universitätsfrauenklinik zu Dorpat“ veröffentlicht. Zu Küstners Zeit erschienen schon mehr experimentelle Arbeiten, wobei man Tierversuche anstellte und pathologisch-histologische Untersuchungen vornahm.

In der russischen Zeit (Prof. A. Gubarew, Prof. A. Muratow, Prof. A. Solovjew, Prof. S. Michnow) erschienen im Laufe von 25 Jahren aus der Frauenklinik 4 Dissertationen und 72 wissenschaftliche Arbeiten in medizinischen Periodicis, zusammen also 76 Arbeiten. Die wissenschaftliche Betätigung in der Klinik war verhältnismässig lebhaft geworden, besonders zu Beginn der Periode unter Prof. A. Gubarew, später ging sie wieder zurück. Auch Dissertationen wurden wenig geschrieben, im ganzen 4, was dadurch bedingt ist, dass die Anforderungen an

die Dissertationen gewachsen waren und ihre Fertigstellung nun längere Zeit in Anspruch nahm.

Als die russische Periode zu Ende gegangen war, folgte nach kurzer Unterbrechung die estnische Zeit. Im Laufe von 24 Jahren, grösstenteils unter Prof. J. Miländer, wurden 5 Dissertationen, 4 Preisarbeiten und 121 wissenschaftliche Arbeiten in Zeitschriften veröffentlicht, d. i. insgesamt 130 Arbeiten. Es lässt sich eine allgemeine Belebung der wissenschaftlichen Tätigkeit feststellen. Die geringe Zahl der Dissertationen ist durch eine weitere Erschwerung der Anforderungen bedingt, durch die die Fertigstellung einer Dissertation die Arbeit von Jahren beanspruchte. Alle Dissertationen der estnischen Zeit sind experimentelle Arbeiten.

Zusammenfassend ist zu sagen, dass in der Frauenklinik in den Jahren 1806—1942 60 Dissertationen, 285 wissenschaftliche Abhandlungen für medizinische Zeitschriften und 8 Preisarbeiten fertiggestellt wurden, d. i. insgesamt 353 Arbeiten. Die produktivsten Zeiten waren: das Ende der deutschen Zeit (Professor Küstner), der Anfang der russischen Zeit (Professor Gubarew) und die estnische Zeit (Professor Miländer).